

Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi

Gifted Education Practices in Turkish Educational System from Past to Present

Şahin ORUÇ¹

Yildiz Technical University Faculty of Education Turkish and Social Studies Education

Hüseyin Ateş²

Yildiz Technical University Faculty of Education Turkish and Social Studies Education

Sibel Çağır³

Yildiz Technical University Faculty of Education Turkish and Social Studies Education

---

ABSTRACT

Studies related to the province of gifted people date back to 1876. Throughout our history, there are studies in which gifted individuals are always cared and necessary steps are taken. In this sense, it is a matter of curiosity about the process and the current situation of the applications made for gifted individuals from past to present. Gifted individuals and their education is a very important issue. Because of this curiosity and importance, the aim of this research is to make decisions about the education of gifted individuals and the decisions, strategies, reports, applications, legislation and institutions opened for gifted people in the Turkish education system from past to present. For this purpose, qualitative study was carried out by document analysis method. The findings of the study were analyzed by content analysis technique. As a result of the research; It has been determined that the studies related to gifted students in the history of Turkish education have been dealt with since 1876 on Kanuni Esasi. In the historical process, it is seen that there are studies for gifted people in constitutions and educational decisions. It was observed that the most intensive period was the Village Institutes and the Ottoman Period. In national education laws and special education laws and regulations, there are articles of law for superiors and Decree Laws. In addition, as educational institutions approached to the present day, it was seen that efforts were made to increase the past. Today, there are institutions and applications for gifted individuals. It is considered that current training studies for gifted students are not sufficient. Steps are expected to increase the quality of educational practices and institutions for gifted individuals and to intensify interest in this field.

Key Words: Education, giftedness, Turkish history, legislation.

ARTICLE INFO

Received: 09.11.2019

Revision received:
10.12.2019

Accepted: 15.12.2019

Published online:
16.12.2019

---

¹ Corresponding author:

Doç. DR

sahinoruc44@hotmail.com

²Master student:

atesteacher@gmail.com

0554 546 52 47

³Master student:

0531 404 17 57

Türk Eğitim Sisteminde Geçmişten Günümüze Üstün Yetenekliler İçin Yapılan Uygulamalar*

Şahin ORUÇ¹

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

Hüseyin Ateş²

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

Sibel Çağır³

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

---

ÖZET

Üstün yetenekliler ile ilgili çalışmalar 1876 yılına kadar dayanmaktadır. Tarihimiz boyunca üstün yetenekli bireylerin daima önemsendiği ve gerekli adımların atılmasına yönelik çalışmalar söz konusudur. Bu anlamda üstün yetenekli bireyler için yapılan uygulamaların geçmişten günümüze kadar geçirdiği süreç ve mevcut durumunun ne olduğu merak konusudur. Üstün yetenekli bireyler ve eğitimleri oldukça önemli bir konudur. Bu merak ve önemden dolayı geçmişten günümüze Türk eğitim sisteminde üstün yetenekli bireylerin eğitimi ve üstün yetenekliler ile ilgili alınan kararlar, stratejiler, raporlar, uygulamalar, mevzuatlar ve üstün yeteneklilere yönelik açılan kurumların neler olduğu araştırmanın amaç konusu olmuştur. Bu amaç kapsamında doküman (belge) inceleme metoduyla nitel çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda; Türk eğitim tarihinde üstün yetenekliler ile ilgili çalışmalara 1876 yılında Kanuni Esasi'den itibaren ele alındığı tespit edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde anayasalarda, eğitim kararlarında üstün yeteneklilere yönelik çalışmaların olduğu görülmüştür. Milli eğitim kanunlarında ve özel eğitim kanun ve yönetmeliklerinde üstünlere yönelik kanun maddeleri ve KHK' lar bulunmaktadır. Ayrıca eğitim kurumları günümüze yaklaştıkça geçmiş temelli olarak arttırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Günümüzde üstün yeteneklilere yönelik kurumların ve uygulamaların varlığı devam etmektedir. Üstün yetenekli bireylere yönelik eğitim uygulamalarının ve kurumların nitelikli olarak arttırılması ve bu alana ilginin yoğunlaştırılmasına yönelik adımlar beklenmektedir.

MAKALE BİLGİSİ

*Alınma Tarihi:09.11.2019
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 10.12.2019
Kabul Edilme Tarihi: 15.12.2019
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 16.12.2019*

Anahtar Kelimeler: Eğitim, üstün yetenek, Türk tarihi, mevzuat.

---

¹ 1 Sorumlu yazar:

Doç. Dr

Sahinoruc44@hotmail.com

² Y.L Öğrencisi: atesteacher@gmail.com

0554 546 52 47

³Y.L Öğrencisi: cagirsibel@gmail.com

0531 404 17 57

*Bu makale İstanbul Üniversitesinde UYEK sempozyumunda sunulan sözlü bildirden genişletilerek yazılmıştır.

Giriş

Çocukluğundan itibaren bir çocuğun yetiştirilmesi konusunda en büyük sorumluluk ailenindir. Çocukların okul çağına kadar olan dönemde ki temel sorumluluk aileye aittir. Özellikle üstün yetenekli çocuklara sahip ailelerin sorumluluklarının daha fazla olduğu bilinmektedir. Akranlarından farklı gelişim özelliklerine sahip çocukların aileleri çocuklarının okul dönemlerinde önyargılarla mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. 4 yaşından itibaren özel eğitim alma hakkı doğan çocuklar için, devletin tanı çalışmaları bu yaştan önce başlamaktadır. Ülkemizde üstün yetenekliler için yapılan çalışmalar ve uygulamalara bakıldığında kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Devlet okullarında uygulanan müfredatın kısıtlı olması ve sınıf mevcutlarının kalabalık olması sebebiyle yapılan öğretimin çocukların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda olmasının zor olduğu görülmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde insanların yaşamında etkin değişimler ve izler oluşturan, büyük gelişimler sağlayanlar şüphesiz üstün yetenekli insanlardır. Bu yaklaşım bağlamında toplumda fen, teknik, sosyal, doğa ve eğitim alanlarında insanların hayretle izledikleri büyük değişim ve gelişimler meydana gelmektedir. Toplumda yaşanan bu değişim ve yenilikleri sağlayan kişiler üstün yetenekli insanlar olarak tanımlanmaktadır (Çağlar, 1972). Fakat üstün yetenekli bireyler gelişimlerine uygun eğitim alamadıklarında potansiyellerini tam olarak yansıtamamaktadırlar. Bu açıdan üstün yetenekli bireyler özel eğitim programlarına ihtiyaç duyarlar. Özel eğitim ve destekleyici eğitim imkânlarıyla potansiyellerini en üst düzeyde geliştiren üstün yetenekli öğrenciler bağlı buldukları ülkelerin siyasi, askeri, ekonomik, eğitim ve sağlık kurumlarının karar alma noktalarında yer alırlar. Arge, araştırma-inceleme ve yenilikçi teknoloji geliştirme vb. alanlarda görev alanların çoğunlukla üstün yetenekli olduğu görülmektedir. Bu sebeple üstün yeteneklilerin yeteneklerine uygun eğitim almaları sağlanmalı ve yeteneklerine uygun meslek ve kariyer planı oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği kavramı farklı olanların farklılıklarını dikkate alan ve öğrencilerin farklılıklara uygun eğitim programlarının oluşturulmasını savunmaktadır. Bu açıdan üstün yetenekli öğrenciler için özel eğitim programı eğitimde eşitlik ilkesine uygunluk göstermektedir (Kulaksızoğlu, 2004).

Dünya tarihinde yazılı kaynaklarda üstün yetenekli öğrencilerin ilk tarifini yapan eflatun “*Altın Nitelikli Sınıf*” deyimini kullanmıştır (Enç, 1979:44). Osmanlı Devletinin uygulamış olduğu Enderun eğitim kurumu ise üstün yetenekliler eğitimini ilk kez belirli bir sistem ve plan çerçevesinde uygulamıştır. Kurucusu II. Murat olan Enderun sistemi Fatih Sultan Mehmet döneminde büyük gelişim göstermiştir. Temelde Hristiyan ailelerinden alınan çocukların devşirme usulüyle türk ailelerine verilmesi ve türk ailelerinde yetişen çocukların ilerleyen süreçte hazırlık sarayına alınarak burada başarı gösterenlerin Enderun-ı Hümayun’ a alınması aşamalarını kapsamaktadır (Akkutay, 1984). Enderun’da eğitim gören üstün yetenekliler eğitim durumlarına göre Küçük oda, Büyük oda, Doğancı odası, Hazine odası, Has oda, Kiler Koğuşu ve Seferli Koğuşuna yerleştirilirdi. Kaynaklar incelendiğinde bu odaların en yüksek olanının has oda olduğu bilinmektedir. Enderun siteminde adı geçen saraylar ise İbrahim Paşa, Edirne, İskender Çelebi ve Galata saraylarıdır (Akyüz, 1982).

Cumhuriyetin ilk yıllarında üstün yetenekli çocukların eğitilmesi amacıyla İdil Biret-Suna Kan yasası ilerleyen yıllarda genişletilerek “6660 sayılı müzik ve plastik sanatlarda olağanüstü yetenek gösteren çocuklar hakkında kanun 1956 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun hala yürürlükte olduğu fakat 1978 yılından sonra hiçbir üstün yetenekli bu yasa kapsamına alınmamıştır. 1948- 1978 yılları arasında dünyaca tanınan 17 sanatçımın devlet tarafından yetiştirildiği bilinmektedir (Enç, 1979). 1964 yılına gelindiğinde matematik ve fen alanlarında üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi için Ankara Fen Lisesi kurulmuştur. Ankara

rehberlik araştırma ve inceleme merkezi 5 yıl süre ile özel sınıf ve türdeş yetenek kümeleri uygulaması yapmıştır (Özsoy ve diğerleri, 1991). 1416 sayılı üstün yetenekli öğrencilerin devlet bursuyla yurtdışında eğitim almalarını sağlayan kanun kapsamında çalışmalar yapılmıştır. Bu gelişmeler ışığında yükseköğrenim bursu, tubitak bursu, devlet parasız yatılı sınavı uygulamaya konulmuştur. Miili Eğitim Bakanlığı tarafından üstün yeteneklilerin eğitsel kapasitelerinin artırılması ve potansiyellerini en üst düzeyde kullanmaları için Bilim ve Sanat Merkezleri açılmıştır. Üstün yeteneklilerin eğitimi için uygulama, usul, kanun ve yönetmelik geliştirme anlamında cumhuriyet döneminden günümüze Milli Eğitim Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Tubitak ve Üniversiteler çeşitli öalışmalar ve uygulamalar geliştirmiştir.

Ülkemizin her alanda kalkınmasının en önemli güç kaynaklarından olan üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesi en önemli problemlerdendir (Ataman, 2004:155). Geçmişten günümüze baktığımızda ise Türk milletinin üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda tüm dünyaya öncülük ettiği bilinmektedir. Nitekim Eflatun'un tasarladığı sistem Gulamhane' llerde ve Enderun mektebinde uygulanmıştır. Devşirme usulüyle seçilen öğrencilerden devlet adamı, üst düzey yönetici, asker ve sanatçıların yetiştirildiği enderun eğitim sistemi, üstün yeteneklilerin eğitimi konusundaki yapılmış en önemli uygulamalardandır. Cumhuriyet dönemine bakıldığında ise 1960'lı yıllarda ve 1990'larda yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı bilinmektedir (Akarsu, 2004:146). Günümüzde üstün yetenekliler için pek çok çalışma yapıldığı ancak yeterli düzeyde sonuç alınmadığı için yeni çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Yöntem ve Verilerin Analizi

Araştırmada ülkemizde geçmişten günümüze üstün yetenekliler için yapılan uygulamaların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi araştırmada amaçlanan olgu ve olaylar bağlamında bilgi taşıyan yazılı dokümanların analizini içerir (Çepni, 2010). Doküman inceleme belirli bir zaman çerçevesinde geliştirilen dokümanlar, ya da araştırılan konu çerçevesinde farklı zaman dilimlerinde üretilmiş dokümanların geniş bir zaman diliminde analizini ulaşılabilir kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman incelemesi ulaşılabilir yazılı kaynakların veri olarak sistemli incelenmesi olarak değerlendirilir. Doküman incelemesi temelde ilgili konunun gerekli belgelerinin incelenmesi ve belgeler ışığında bir sonuca varılabilmesi için gerekli plan ve programı kapsamaktadır (Karasar, 2007). Araştırmada doküman inceleme yöntemiyle elde edilen veriler kanunlar, yönetmelikler, uygulamalar ve projeler bağlamında değerlendirilmiştir.

Bulgular

Kanun ve Yönetmelikler

1416 Sayılı Kanun

Ülkemizi uluslararası arenada temsil edebilecek üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesi için 1416 sayılı "Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebeler Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı Mili Eğitim Bakanlığı tarafından yüksek öğrenimin çeşitli dallarını bitirenler ve lise mezunları arasından Devlet kurumları adına ihtisas eğitimi görmek

isteyenler seçilmiştir. Bu uygulama 1943 yılında yürürlüğe konulan 4489 sayılı kanunla genişletilmiştir.

5245 Sayılı Kanun

Halk arasında “Harika çocuklar kanunu” olarak bilinen 5248 sayılı kanun 7 Temmuz 1948 yılında çıkartılmıştır. Aynı yıl kabul edilen 5245 sayılı kanun ile birlikte üstün yeteneklilerin yurt dışında eğitim görmeleri sağlanmıştır.

6660 Sayılı Kanun

“Güzel sanatlarda fevkalade istidat gösteren çocukların devlet tarafından yetiştirilmesi hakkındaki kanun” adıyla 1956 yılında 6660 sayılı kanun çıkarılmıştır. 1976 yılında yasa genişletilerek özel statü yönetmeliği devreye girerek Devlet Konservatuarında yoğun ve hızlı bir müzik eğitimine olanak sağlanmıştır (Tunçdemir, 1996: 12). Günümüzde ise bu yasa ödenek yetersizliği sebebiyle işlemez hale gelmiştir.

T.C Anayasası

Anayasanın 42. Maddesi’nde;

“...Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” denilerek, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimleri konusunda gerekli tedbirleri devletin alması gerektiği hususunda vurgu yapılmıştır.

Üstün yetenekli öğrencilerin muhafaza ettiği öğrenme yetenekleri okullardaki mevcut genel eğitimin çok üstündedir. Bu açıdan özellikle ilköğretim ve ortaöğretim programlarının hazırlanış sürecinde üstün yetenekli öğrencilere uygun program yazılmadığı için bu öğrenciler özel eğitim kapsamında değerlendirilmektedir. Kurum ve okullarda akranlarıyla birlikte eğitim gören üstünlere devlet tarafından özel araç, gereçler ve materyal desteği sağlanarak destekleyici özel eğitim hizmeti verilmesi gerekir (MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2005).

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 6. Maddesi’nde bireylerin yetenekleri doğrultusunda eğitim almaları gerekliliğinden söz edilmiştir.

Madde 6:

“Fertler eğitimleri sürecinde ilgi istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler”

Dolayısıyla okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında ki üstün yetenekli öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli öğretim programları sunulması gerekmektedir.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliği

İlköğretim kurumları yönetmeliğinin 6. Maddesi’nde özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitimiyle ilgili maddeler bulunmaktadır.

Madde 6:

f) Korunmaya muhtaç olan çocuklar ve özel eğitim gerektiren çocuklar için özel önlemler alınır.

n) *Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin akranları ile birlikte kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerini sürdürmeleri esastır. Bu öğrenciler eğitimlerini akranları ile birlikte aynı sınıfta sürdürebilecekleri gibi okulların bünyesinde açılacak özel eğitim sınıflarında da sürdürebilirler. Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamalarında özel eğitim ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.*

İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 117. Maddesi'nde Öğrenci değerlendirme üst kurulunun görevleri açıklanmaktadır. Bu maddenin içeriğinde belirli bir alanda üstün yetenekli olduğu belirlenen üstün yetenekli öğrencilere sunulacak imkân ve fırsatlardan bahsedilmektedir.

Madde 117 / d bendi:

“Özel yeteneği belirlenen öğrencilerin bu alanlarla ilgili destek eğitimi almaları için gerekli önlemleri almak, yeni imkanlar sunmak için Halk Eğitim Merkezleri, Bilim ve Sanat Merkezleri, Özel Eğitim Kurumları, Devlet Tiyatroları, İl Kültür Müdürlüğü, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İlçe İzcilik Kurulu, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi gibi kuruluşlar ile işbirliği yaparak kendilerini geliştirmelerine imkan sağlamak”

Üstün yetenekli çocuklardan hızlı öğrenme yeteneğine sahip olanlar için 49. Maddede sınıf atlatma projesi düzenlenmiştir.

Madde 49:

“İlköğretimde 1-5 inci sınıflara devam eden öğrencilerden beden ve zihince gelişmiş olup bilgi ve beceri bakımından sınıf düzeyinin üstünde olanlar, sınıf/rehber öğretmeni ve varsa okul rehber öğretmenin önerisi ile velinin görüşü alınarak öğretim yılının ilk ayı içerisinde sınıf yükseltme sınavına alınırlar. Başarılı olanlar bir üst sınıfa yükseltirler”

“Sınıf yükseltme sınavı değişik sınıflarda olmak üzere birden fazla da girilebilir. Ancak sınıf yükseltme bir kez yapılır”

Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği

Özel eğitime gereksinimi olan bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanmasıyla ilgili ifadeler Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin ikinci bölüm 9. Maddesinde yer almıştır.

Madde 9/8:

“Bakanlıkça hazırlanan eğitim programları esas alınarak özel eğitim gerektiren öğrencilere ilgi, istek, yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı hazırlanır. Bu öğrencilerin başarıları, okulun sınıf geçme ve sınavlarla ilgili mevzuat hükümlerine göre belirlenir.”

Yine aynı yönetmeliğin 72. Maddesi üstün yetenekli öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarının karşılanması için destek eğitim odası açılması konusu açıkça ifade edilmiştir.

Madde 72/1

“Kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ile üstün yetenekli öğrencilere ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için, okulun bünyesinde destek eğitim odası açılır. Burada yürütülecek iş ve işlemler, 31/5 /2006 tarihli ve 26184 sayılı resmi gazetede yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliği ve Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğine göre yapılır.”

İlköğretimde Yönelme Yönergesi

Özel eğitime muhtaç çocuklara uygun yönlendirme yapılırken oluşabilecek olumsuz durumların önüne geçebilmek amacıyla ilköğretimde yönelme yönergesinin 10. Maddesinde rehberlik ve psikolojik danışma servislerine duyulan ihtiyacın önemine atıf yapılmıştır.

Madde 10/i

“Üstün yetenekli öğrenciler ile özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin belirlenmesi ve yöneltilmelerinin sağlıklı yapılabilmesi için varsa okulundaki rehberlik ve psikolojik danışma servisi, yoksa bağlı bulunduğu rehberlik ve araştırma merkezi ile işbirliği yapılır.”

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarının karşılanması için doğru yöntem, teknik uygulanarak tanılama yapılması gerekmektedir. Bu konuda okul rehber öğretmenleri ve rehberlik araştırma merkezlerinin bilinçlendirilmesi ve hizmet içi eğitime tabii tutulması gerekmektedir.

573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname

Bu Kararname temelde özel eğitim gerektiren bireylerin Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaçları doğrultusunda genel ve mesleki eğitim alma haklarını düzenlemektedir.

Madde 4:

- *“Özel eğitim gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.”*
- *“Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve adar ayırmadan planlanır ve yürütülür.”*
- *“Özel eğitim gerektiren bireyler bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.*
- *“Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.”*

Ülkemiz milli eğitim politikası gereğince üstün yeteneklilerin eğitimi özel eğitim hizmetleri içerisinde değerlendirilmesine rağmen üstün yetenekli öğrenciler kendi okullarında için bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlanması ve bu planın uygulanması hayata geçirilememiştir.

Madde 7:

“Tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için okul öncesi eğitimi zorunludur. Bu eğitim özel eğitim okulları ile diğer okul öncesi eğitim kurumlarında verilir.”

Okul öncesi eğitimin amaçlarından en önemlisi çocuğun doğuştan sahip olduğu potansiyeli en üst düzeye çıkarmaktır. Bu sebeple çocuğun tanınması; yetenek, kapasite ve potansiyelinin belirlenmesiyle birlikte eğitimine bir an önce başlanması gerekmektedir. Her çocuğun doğuştan getirdiği özelliklerin birbirine yakın olduğu bilinmektedir. Fakat üstün yetenekli çocukların zihinsel, motor, dil, sosyal-duygusal ve kişilik özellikleri açısından akranlarından daha farklı yönlerinin olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Ömeroğlu, 2004: 275-277). Bu açıdan üstün yeteneklilerin okul öncesi dönemde tanınması potansiyellerinden en üst düzeyde faydalanmak için eğitimlerine başlanması önem arz etmektedir. Ancak ülkemizde okul öncesi eğitimi için üstün yeteneklilerin tanınması ve eğitimi konusunda ülke çapında yürütülen herhangi bir plan ve program bulunmamaktadır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği amaç, kapsam, ilke ve kurum açısından incelendiğinde özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin genel ve mesleki eğitimden yararlanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektedir.

Madde 4: Yönetmelikte yer alan tanımlar:

Destek eğitim odası: *“Kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ile üstün yetenekli öğrenciler için ihtiyaçları doğrultusunda destek eğitim hizmetleri verilen ortamdır”*

Özel eğitime ihtiyaç duyan birey: *“Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyde anlamlı farklılık gösteren bireydir.”*

Üstün yetenekli birey: *“Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya özel akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren bireydir.”*

Özel eğitimin amaçları:

Özel eğitim, Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin;

- Çevresine uyum sağlayabilen,
- Toplumsal rollerini gerçekleştirebilen,
- İşbirliği içerisinde çalışabilen,
- Üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır.

Özel eğitimin ilkeleri;

- Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak,
- Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler mümkün olduğunca sosyal çevrelerinden uzaklaştırılmamak,

- Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere mümkün olduğunca akranlarıyla birlikte eğitim vermek,
- Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitimine mümkün olduğunca erken başlamak,
- Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanır ve mümkün olduğunca bu plan uygulanır,
- Ailelerin özel eğitim sürecinin tüm aşamalarına katılımları sağlanır.
- Özel eğitim politikaları geliştirilirken üniversiteler ve özel eğitim için yapılan sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde çalışma yapmak.

Özel eğitim hizmetlerinin 43. Maddesi üstün yeteneklilerin eğitimi konusunu ele almıştır.

Madde 43: Üstün yeteneklilerin eğitimi amacıyla açılan kurumlar:

A. Okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını sağlamak ve geliştirilmesi amacıyla bakanlıkça gündüzlü özel eğitim kurumları açılır.

- Bu kurumlarda bireysel eğitim-öğretim yapılması esastır.
- Üstün yeteneklilerin bilişsel gelişimlerinin yanında sosyal ve duygusal gelişimleri de desteklenmelidir.
- Kurumdaki eğitim öğretim hizmetleri ile öğrencilerin örgün eğitim programlarının paralellik göstermesi gerekir.
- Öğrencilerden geleceğe ilişkin çıkarımda bulunması ve bu becerilerini çalışmalarına yansıtması beklenir.
- Öğrencilere kapasiteleri ve gelişim düzeyleri ölçüsünde iletişim ve benlik gelişimi becerileri kazandırılır.
- Öğrencilerin liderlik, üretici ve yaratıcı düşünme becerileri toplumsal bir anlayış doğrultusunda ülke kalkınması ön planda olacak şekilde geliştirilir.
- Öğrencilere problem çözme, araştırma ve bağımsız karar verme becerisi kazandırılır.
- Eğitim-öğretim faaliyetleri okul, öğrenci, kurum ve veli'nin iş birliği içerisinde çalışmasıyla yürütülür.

Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi

Mevcut düzenlemeler incelendiğinde doğrudan üstün yeteneklilerin eğitimi ve öğretim faaliyetleri ile ilgili olan tek düzenleme bilim ve sanat merkezleri yönergesidir. Yönergenin amacı; okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim kurumlarındaki üstün yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerini tanımalarını sağlamak ve kapasitelerini en üst düzeyde geliştirmelerini desteklemektir. Bu amaçla öğrenci seçim süreci, kayıt, eğitim-öğretim, yönetici ve öğretmen seçimi konusunda usul ve esaslar bilim ve sanat merkezleri yönergesiyle düzenlenmektedir.

Uygulamalar

Türdeş Yetenek Kümesi ve Özel Sınıf Denemeleri

Ülkemiz genelinde 1960'larda yapılan ilk denemelerden biri türdeş yetenek sınıfları ve özel sınıflardır. İlk olarak 1959 yılında okullara kayıt yaptıran öğrencilere grup yetenek

ölçekleri uygulanarak her sınıf “A,B,C” bölümlerine ayrılmıştır. Yetenek ölçeklerinin sonuçlarına göre öğrenciler bu bölümlere yerleştirilmiştir. Talim ve terbiye kurulunun 1966 yılında aldığı kararla özel sınıf ve türdeş ilkokul sınıfları uygulamasına son verilmiştir.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)

1963 yılında kurulan TÜBİTAK Türkiye’de planlı ekonomiye geçiş sürecinde kurulmuştur. Temel kuruluş politikası doğa bilimlerinde temel ve uygulamalı araştırmaları desteklemek olmuştur.

TÜBİTAK üstün yetenekli öğrencileri araştırma yapmaya teşvik etmek ve geleceğin bilim insanı olmalarını sağlamak adına ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri arasında araştırma projesi yarışmaları düzenleyerek dereceye girenlere ödüller vermektedir.

Fen Liseleri

1962 yılında toplanan 7. Milli Eğitim Şurası kararları doğrultusunda fen eğitiminde üstün yetenekli öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla 1963 yılında Ankara Fen lisesi açılmıştır. Ortaokulu bitiren öğrencilerin arasından, özel sınavla seçilenler fen lisesinin ilk öğrencilerini oluşturmuştur. ABD’ den Bronx Fen lisesinin bilgi ve müfredat desteğiyle ve Ford vakfının mali desteğiyle, ODTÜ’de yetiştirilmiş öğretmenlerle bu öğrencilere özel bir eğitim sunulmuştur. Bu uygulama Ford vakfının desteğini çekmesi üzerine özelliğini yitirmiş ve 4 yıl sürmüştür.

Günümüzde ise fen liseleri ortaöğretime geçiş sınavı ile öğrenci kabul etmeye başlamıştır. Normal liselerin müfredatlarına ilaveten birkaç fen ve matematik dersi vermenin ötesine geçememiştir. Öğrencilerin hızı, ihtiyaçları doğrultusunda bireyselleştirilmiş ya da farklılaştırılmış eğitim yerine tekdüze fen-matematik eğitimi uygulamalarına devam edilmektedir (Akarsu, 2004:151)

Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri

Anadolu güzel sanatlar ve spor liseleri yatılı, gündüzlü ve karma eğitim sisteminde ortaokul bitiminde 4 yıl boyunca eğitim ve öğretim yapan Anadolu lisesi statüsünde okullardır. Anadolu güzel sanatlar lisesi, güzel sanatlara ilgi ve yetenekleri olan öğrenciler için 1989-1990 eğitim-öğretim yılında açılmıştır. Spor liseleri ise spor alanında ilgi ve yetenekleri bulunan öğrencilerin yetiştirilmesi için 2004-2005 eğitim-öğretim yılında açılmıştır.

Beyazıt Ford-Otosan İlköğretim Okulu

30 Haziran 2002’de Milli Eğitim Bakanlığı ve İstanbul üniversitesi iş birliğinde Beyazıt ilköğretim okulu İstanbul üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi tarafından geliştirilen “üstün zekâlıların eğitimi projesi” için uygulama okulu olarak tahsis edilmiştir. İlk olarak 2002-2003 eğitim-öğretim yılında farklılaştırılmış program modeliyle eğitim faaliyetlerine başlayan okul üstün yeteneklilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak istemiştir. Bu programın önceki uygulanan programlardan farkı üstün yetenekli öğrencilerin, normal zekâ düzeyinde bulunan akranlarından ayrılmamasıdır. Rehberlik araştırma merkezinin ve proje yürütme kurulunun eleme sistemine tabii tutulan üstün yetenekli öğrenciler ve normal zekâ düzeyinde bulunan öğrencilere farklılaştırılmış eğitim modeli uygulanmıştır. Bu okulda üstün

yetenekli öğrencilerin bireysel öğrenme hızlarının önem kazandığı fen ve aritmetik derslerinde potansiyellerine uygun derinlemesine eğitim almaları için yaşlılarından farklı olarak destek eğitim almalarına fırsat tanınmaktadır. Müfredat programının içeriği üstün yetenekliler ve üstün yetenekli olmayan öğrenciler için temelde olduğu gibi korunmakta gerektiğinde derinleştirme ve zenginleştirme yapılmaktadır.

Proje'nin uygulama boyutunda her yıl iki sınıf oluşturulmakta, 12 üstün yetenekli öğrenci ve 12 normal zekâ düzeyinde olan öğrenci seçilerek toplam 24 öğrenciye farklılaştırılmış öğretim yöntemi uygulanmaktadır. Projenin temel amacı üstün yetenekli öğrencileri normal zekâ düzeyinde olan akranlarından soyutlamadan onların eğitsel ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL)

Üstün yetenekli öğrenciler için açılan tek ortaöğretim kurumu Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi karma ve yatılı hizmet vermek amacıyla kurulmuştur. 2001 yılından itibaren TEVİTÖL eğitim öğretim uygulamalarını Türk Eğitim Vakfı aracılığıyla devam ettirmektedir. Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanmış bir müfredatı olmayan bu okul temelde yabancı dille eğitim yapan Anadolu lisesi müfredatı yanında Uluslararası Bakalorya programını da uygulamaktadır. TEVİTÖL' de öğrencilerin tamamı yatılı, burslu ve kısmi burslu olarak okumaktadır. Okulda Türk ve yabancı öğretmenler görev yapmaktadır.

Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)

1995 yılında okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında eğitimlerine devam eden üstün yetenekli öğrencilerin okul dışı zamanlarında ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim almalarını sağlamak amacıyla Bilim ve Sanat Merkezi adında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurulmuştur.

Öğrenci seçim sürecinde, Milli Eğitim Bakanlığı gözlem formatı esaslarına göre aday gösterilen öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından grup değerlendirmesine tabii tutulurlar. Test sonucu yeterli performans gösteren öğrenciler Milli Eğitim Uzmanları tarafından bireysel değerlendirmeye tabii tutulur bu değerlendirme sonucunda üstün yetenekli olduğu tespit edilen öğrenciler Bilim ve Sanat Merkezlerinde eğitim alma hakkı kazanırlar.

BİLSEM'lerde lider öğretmenler rehberliğinde yetiştirilen öğrenciler proje tabanlı öğrenme sistemine dahil edilirler. Böylece öğrenciler planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarını yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı edinirler. Bunun sonucunda öğrencilerden yaratıcı düşünebilmesi, sorun çözebilmesi, bilimsel araştırma yapabilmesi beklenmektedir (www.orgm.meb.gov.tr, 2019).

Günümüzde BİLSEM'lerin örgün öğretim kurumu olmaması, yönetmeliklerinin bulunmaması, işleyiş mekanizması ve fiziksel mekân yetersizliği sorunu bulunması ve öğretmen seçimi konusunda birçok aksaklık yaşanmasına rağmen BİLSEM'ler üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda hayati önem taşımaktadır.

Üniversiteler Bünyesinde Yürütülen Çalışmalar

Dünyada yaklaşık 95 ülkede yürütülen çocuk üniversitesi projesi ülkemizde İstanbul, Ankara ve Trakya üniversitesinde yürütülmektedir. Ege, Karabük, Malatya ve Anadolu

üniversitelerinde ise program ve uygulama boyutlarında önemli çalışmalar yapılmaktadır. Çocuk üniversiteleri çocuklara problem çözme, yargılama, eleştirel düşünme, soru sorma, merak duyma gibi bilimsel beceriler temelinde yaparak yaşayarak ve eğlenerek öğrenme fırsatı sunan yapılanmalardır. Bu yapılanmayla üniversite öğretim üyeleri ve öğrencileri deneyimlerini bilim ve sanatın eğlenceli boyutuyla harmanlayarak öğrenciye aktarmaktadır.

İstanbul Üniversitesi “Çocuk Üniversitesi” projesi kapsamında öğrenciler 3 haftalık yaz okulu programında astronomi, uzay, kriptoloji, uluslararası siyaset, nükleer fizik, genetik, adli tıp ve nano teknoloji gibi alanlarda pratik ve teorik eğitimler almaktadırlar.

Ankara Üniversitesinde Yaşam Bilimleri Okulu, Toprak Bilim Okulu, Küçük Bahçevanlar Okulu ve Gökbilim Okulu çocuklar için atölye çalışmaları kapsamında açılmıştır(www.cocukuniversitesi.ankara.edu.tr, 2019). Bu çalışmalarını çocuk bilim merkezi koordinatörlüğünde yürüten ankara üniversitesi, çocukların küçük yaşlarda bilimle tanışabilmeleri amacıyla bilimsel okuryazarlık, bilimsel düşünme ve sorgulama, eleştirel yaklaşım becerileri, uygulamalı eğitimler, uygulamalı toplantılar, tematik okullar, bilim kampları, akademik çalışmalar, deneysel çalışmalar ve eğitsel oyun faaliyetlerini yürütmektedir.

Trakya üniversitesinin 2010 yılında başlattığı Çocuk üniversitesi projesi kapsamında üniversite her yılın yaz döneminde ortalama 500-600 civarı çocuğa eğitim vermektedir. Proje kapsamında 9-14 yaş arası başarılı öğrencilerin yoğun geçen eğitim öğretim sürecinden sonra keyifli ve verimli bir yaz tatili geçirebilmeleri adına ilgi alanları doğrultusunda seçecekleri program ve aktivitelerden yararlanmaları amaçlanmıştır.

İstanbul ve Trakya üniversitelerinde büyük beğeni toplayan çocuk üniversitesi projeleri üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda umut vadetmektedir. Bu projenin kapsamının genişletilerek ülkemizin dört bir yanına yayılması üstün yeteneklilerin potansiyellerinin geliştirilmesi açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

İstanbul Aydın çocuk üniversitesi programında üstün yetenekli öğrenciler için dört basamaklı bir programda zenginleştirme uygulamaları yapılmaktadır. Bu programın yurt dışında birden fazla programın değerlendirilmesi sonucu oluştuğu görülmektedir. Programın ilk basamağı öğrencilerin yetenekleri çerçevesinde en az 8 atölyeye tabi olmalarını amaçlamaktadır. İkinci basamakta ise öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının tam olarak belirlenmesi süreci vardır bu ihtiyaçlar bağlamında eğitim programı oluşturulması hedeflenmektedir. Bu basamağın süresi öğrencilere bağlı olup iki eğitim dönemi kadar sürebilmektedir. Programın üçüncü basamağında genel zenginleştirme programının çıktıları değerlendirilerek öğrencilerin ilgi ve yetenekleri belirlenip derinlemesine bir analiz yapılmaktadır. Programın dördüncü aşamasında öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre derinlemesine bilgi edindikleri konu çerçevesinde bireysel bir proje hazırlamaları beklenmektedir (Kaplan Sayı ve diğerleri, 2015)

Ege üniversitesinde senatosu tarafından oy birliği ile çocuk üniversitesi uygulama ve araştırma merkezi kurulmuştur. Bu bağlamda çocukların bilim,sanat ve spor etkinliklerine

katılım sağlamaları amaç edinilmiştir. Çocukların bilimsel faaliyetler gerçekleştirmeleri sonucunda yaratıcı ve inovatif fikirler ile uygulamalar yapması programın misyonlarından. Böylelikle yeni nesil bilim insanı profili oluşturmak istenmektedir.

İnönü çocuk üniversitesi her türlü kesimden gelen çocukların erken yaşlarda üniversite ortamı ve akademik yaşam ile tanışmalarını amaç edinmiştir. Uygulamalı bilimler temelinde deney ve uygulamalarla öğrencilerin bilimsel araştırma ve analitik düşünme yeteneklerinin artırılması hedeflenmektedir. Çocuk üniversitesi her yıl için kış kampı ve yaz okulu olmak üzere her yıl 2 büyük etkinlik düzenlemektedir. Fakültede işlenen derslerin yanında açık hava spor etkinlikleri, yaz etkinlikleri ve akşamları verilen drama dersleri bulunmaktadır.

Sinop üniversitesi çocuk eğitimi uygulama ve araştırma merkezi 2012 yılında kurulmasını tamamlamıştır. Sinop çocuk üniversitesinin temel vizyonu okul öncesi dönemden yükseköğretime kadar uzanan farklı yaş gruplarından oluşan kesimlere hitap eden etkinlikler gerçekleştirmek, hem ulusal hem uluslararası ortamdaki çocuk üniversiteleri ile işbirliği içinde olmak, çocuk üniversitelerinin yaygınlaştırılması yönünde işlevsel bir role sahip olan bir birim olmaktır.

Harran Çocuk üniversitesi projesi kapsamında 2013 yılında çocuk eğitimi uygulama ve araştırma merkezi kurulmuştur. Spor ve yabancı dil etkinliği ile ilk faaliyetlerine başlamıştır. Okulda yürütülmekte olan eğitimler arkeoloji okulu, açıcılık okulu, yabancı dil okulu, yenilenebilir enerji okulu, fen deney okulu ve robot okuludur.

Mersin çocuk üniversitesi üstün yetenekli öğrencilerin farkedilmesini sağlamak amacıyla çocuk üniversitesi programı geliştirmiştir. program kapsamında ekolojik çevre, kültür ve sanat eğitim merkezi, gökyüzü gözlemevi eğitim ve uygulama merkezi, fen bilimleri eğitim merkezi, sosyal bilimler eğitim merkezi, yapılı çevre ve koruma merkezi, spor ve sanat alanlarında eğitim faaliyetlerine başlamıştır.

Samsun ondokuz mayıs üniversitesi çocuk üniversitesi kurulumu konusunda üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda 21. yy'ın anahtar kavramlarını oluşturmuştur. Bu kavramlar düşündüğünü ifade etme, eleştirel ve yansıtıcı düşünme, yaratıcı düşünme ve entelektüel merak, bilgi ve medya okuryazarlığı, kişilerarası beceriler, işbirliği becerileri, yöneltme, dili doğru ve etkili kullanma, iletişim becerileri, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, değerler ve karakter eğitimi, sağlık kültürü ve güvenli yaşam, el+kalp+zihin, hız, hayat boyu öğrenmedir. Bu kavramlar çerçevesinde kurulan çocuk üniversitesi meslek seçimi, bir alanda daha detaylı ve derinlemesine bilgi sahibi olma, yönlendirme, basit mesleki tecrübeler yaşatma, bireylerin kendini tanımalarını sağlama, geliştirme ve gerçekleştirmesine katkıda bulunmalarını amaç edinmiştir.

Kemerburgaz üniversitesi çocuk üniversitesi istanbul kalkınma ajansı desteğiyle kurulmuş ve faaliyete başlamıştır. Çocuk üniversitesi mimarlık okulu, Ana – Baba okulu, dünya okulu, plastik değil bez atölyesi, kendi oyuncağımı tasarlıyorum atölyesi, kendi bahçem atölyesi, sürdürülebilir dünya okulu programlarında eğitim faaliyetlerine devam etmektedir.

Anadolu üniversitesinde (ÜYEP) üstün yetenekliler eğitim programı oluşturulmuştur, İnönü ve Karabük üniversitelerinde ise üstün yetenekliler araştırma ve uygulama merkezi kurulmuş ve çalışmalarına devam etmektedir.

Üstün Yeteneklilere İlişkin Yasal Düzenlemeler

Türk eğitim sisteminin amaç beklenti ve hedefleri doğrultusunda oluşturulmuş anayasa, yasa, hükümet programları, kalkınma planları, devlet planlama teşkilatının programları ve milli eğitim şuralarında üstün yetenekliler eğitimine ilişkin yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

Kalkınma Planları

Türkiye Cumhuriyeti Devleti' nin devlet planlama teşkilatı tarafından 1963 yılında yayınlanan ilk kalkınma planında üstün yetenekli öğrencileri dolaylı ilgilendirecek ifadeler kullanılmıştır. *“Eğitim sistemimiz toplumdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabiliyetlerine göre dağıtılmasını sağlayacak bir şekilde düzenlenecektir. Bu amaçla durumları ne olursa olsun kabiliyetli olanlar bütün eğitim imkanlarından yararlanacaklardır. Böylece toplumda hem sosyal adalet hem de fırsat eşitliği ilkeleri gerçekleşecektir. Öte yandan çeşitli hizmetler de en kabiliyetli ve yeterli kişiler yoluyla yürütüleceğinden hizmet verimli ve seviyeli olacaktır”* (DPT, 1963: 449).

“Eğitimin her kademesinde toplumun en kabiliyetli elemanlarına açık tutulmasını sağlamak için yeterlik esasına dayanan seçme usulü uygulanacaktır.”

Geçmişten günümüze değin yayınlanan kalkınma planlarında üstün yetenekli öğrencileri ilgilendiren ifadeler ve amaçlar yer almıştır bu amaçlar;

“Yüksek öğretim insan gücü gereklerine göre planlandığı için orta öğretimden yüksek öğretime geçiş sürecinde bir baraj sınavı uygulanacak, ancak mesleki ve teknik öğretimi bitirenlerden üstün yeteneklilerin de kendi alanlarında yüksek öğretime devamını sağlamak üzere mevcut sınav sistemi yeniden düzenlenecektir” (DPT, 1973: 751).

“Özel eğitim gerektiren geri ve üstün zekâlılarda işitme, konuşma ve ortopedik özürlüler, uyumsuzlar ve sürekli hastalığı olan çocukların eğitimine gereken önem verilecektir. Bu amaçla özel eğitim alanında görev alacak öğretmen ve personelin yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır” (DPT, 1985:157).

“İnsan gücü ihtiyaçları açısından üstün zekâlı ve özel yetenekli çocuklara özel eğitim hizmetlerinin götürülmesi bir programa bağlanacaktır”

“Özel eğitim gerektiren üstün yeteneklilerle zihni, konuşma ve ortopedik özürlüler, uyumsuzlar ve sürekli hastalığı olan çocuklar için gerekli altyapı geliştirilecektir. Eğitim sisteminin mevcut parasız yatılılık ve bursluluk olanağı ıslah edilerek üstün yetenekli fakat maddi imkanları sınırlı öğrencilere ulaştırılması hedeflenecektir” (DPT, 1990: 294)

1996 yılında yayımlana yedinci beş yıllık kalkınma planı incelendiğinde planlanan faaliyetler şunlardır (DPT, 1996:41);

- Öğretmen ve öğretim üyelerinin sayılarının ve niceliklerinin artırılacağı,
- Üstün zekâlı öğrencilerin yeteneklerine uygun alanlarda gelişimlerini desteklemek amacıyla tanılama ve yönlendirme faaliyetinin etkinliğinin artırılacağı planlanmıştır.

2000 yılında yayınlanan sekizinci beş yıllık kalkınma planında üstün yetenekli öğrenciler için alınması gereken tedbirler şunlardır (DPT,2000:95);

- Özel eğitim alması gereken öğrencilerle normal gelişim gösteren öğrencilerin birlikte eğitim göreceği okullar mekân, donanım ve personel açısından desteklenerek geliştirilecek ve programının esnetilmesi yönünde çalışmalar yaptırılacağı,
- Üstün yetenekli öğrencilere ilişkin rehberlik ve danışmanlık faaliyetlerinin okul öncesi ve ilköğretim çağında başlatılması için ve bu öğrencilere uygun eğitim ortamlarının hazırlanması konusuna ağırlık verilerek özel sektörün destekleneceği,
- Üstün yetenekli öğrencilerin gelişime çizgilerinin bilimsel olarak izleneceği,
- Yurt dışına gönderilecek öğrenciler konusunda olağanüstü potansiyele sahip öğrencilerin seçileceği,
- Beyin göçünün önüne geçecek etkili önlemler alınacağı,
- Başarılı bilim adamların ödüllendirileceği,
- Üstün yetenekli bireylerin yetenekli olduğu alanlarda bilim insanı olarak yetişmelerinin sağlanacağı,
- Ortaöğretim ve yükseköğretim ders programlarının yeniden revize edilerek bilimsel düşünme, eleştirel akıl yürütme ve araştırma yeteneğini geliştirme sürecinin programın temel amacı haline getirilmesi hedeflenecek böylelikle üstün yeteneklilere uygun programların geliştirilmesinin destekleneceği,
- Üstün yetenekliler için yurt içi ve yurt dışı bütünleştirilmiş doktora bursu imkânı sunulacağı ifade edilmiştir.

2006 yılında yayınlanan dokuzuncu beş yıllık kalkınma planında üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda alınan tedbirler şunlardır (DPT, 2006:110).

- Öğretim üyesi ve bilim adamı yetiştirilmesi konusuna özel önem verileceği, başarılı ve yetenekli gençlerin üniversiteye çekilmesi konusunda çalışmalar yapılacağı,
- Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi için eğitim kurumunun işlevselliğinin artırılacağı ve olanaklarının geliştirileceği ifade edilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Yıllık Programları

Devlet planlama teşkilatının yıllık programlarında şu ifadeler sıklıkla kullanılmıştır (www.Ekutup.dpt.gov.tr, 2019).

- Özel eğitim kapsamında değerlendirilen üstün zekâlı ve özel yeteneğe sahip çocuklara erken yaşta tanılama testleri yapılacak ve gelişimleri özel sektör dahil desteklenerek, izlenecektir (DPT, 2001,2002,2003,2004,2005).
- DPT 2006 ve 2007 yıllık programları' nda üstün yeteneklilerle doğrudan ilişkili bir ifade olmamakla beraber “*Yenilikçiliğin geliştirilmesi ve AR-GE*” başlığı altında bilime ilgi duyan gençlerin teşvik edileceği belirtilmiştir.

Hükümet Programları

Hükümet programlarında üstün yeteneklilerin eğitime dolaylı yer verilmiştir. “Eğitimde fırsat eşitliği, eğitimde kalitenin artırılması, yetkin ve yetenekli bireylerin yetiştirilmesi, etkin eğitim ve istihdam politikası, öğrencilerin yeteneklerinin erken dönemde belirlenmesi ve rehberlik ve yönlendirme sisteminin etkin hale getirilmesi” ifadelerine yer verilmiştir. (59. ve 60. Hükümet Programı, 2007)

Milli Eğitim Şuraları

Türkiye’de toplanan milli eğitim şuralarında özel eğitim kavramının kullanıldığı ilk milli eğitim şurası 5. Milli eğitim şurasıdır (MEB, 1953). Üstün yeteneklilerin eğitim meselesine ise ilk kez 11. Milli eğitim şurasında değinilmiştir. Bu şurada üstün yeteneklilerin eğitimi özel eğitim dalları içerisinde değerlendirilmiştir (MEB, 1982: 21).

Daha sonraki dönemde toplanan 12. Milli eğitim şurasında üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda özel eğitime ihtiyacı olanların eğitiminin önemsenmesi, zekâ testi sonucu zekâ seviyesi yüksek çıkan çocuklar için özel sınıflar açılması ve fen liseleri aracılığıyla üstün yeteneklilerin eğitime yönelik program oluşturulması kararları alınmıştır (MEB, 1988:4)

Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda en fazla karar 2006 yılında yapılan 17. Milli eğitim şurasında alınmıştır. Bunlar üstün yeteneklilerin eğitim ve istihdam olanakları politikalar oluşturulacağı, Üstün zekâlıların eğitimlerinin bu alanda sertifikalı öğretmenlerce yürütüleceği, bilim ve sanat merkezlerinde öğrencilerin yapmış olduğu projeler örgün öğretimini yürüttüğü okullar tarafından kredilendirileceği, temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarında üstün yetenekliler için öğrenci odaklı sınıf sisteminden, ders odaklı sınıf sistemine geçilerek kendi hızlarında ilerleme imkanı tanınacağı, bilim ve sanat merkezlerine öğretmen seçme kriterlerinin düzenleneceği, Milli Eğitim Bakanlığı, TÜBİTAK ve üniversitelerinde katılımıyla, üstün yeteneklilerin eğitimi için kamp programları, danışmanlık, bilim etkinlikleri vb. etkinliklerin organize edilmesinde iş birliği esasına uygun çalışmalar yapılacaktır (MEB, 2006:3)

2010 yılında düzenlenen On sekizinci Milli eğitim şurasında üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda alınan kararlar şunlardır:

Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin yetiştirilmesi konusunda görev alacak öğretmenler ile bilim ve sanat merkezine atanacak öğretmenlerin yetiştirilmesinde eğitim bilimleri ve özel eğitim bölümü öğretim üyelerinin görevlendirileceği, bilim ve sanat merkezlerinin orta öğretim düzeyinde yaygınlaştırılacağı, bilimsel araştırma ve projelerin gerçekleştirileceği okulların donanımlarının en üst düzeye getirileceği, üstün zekâlıların yetenek ve gelişimlerine uygun özel eğitim okullarının açılacağı, üstün zekâlıların tanılama ve rehberlik hizmetlerinde geçerli ve güvenilir tanılama araçlarının geliştirileceği kararları alınmıştır (MEB, 2011).

Sonuç ve Tartışma

Ülkemizdeki genel eğitim politikası değerlendirildiğinde genellikle büyük grupları merkeze alan ve ortak beceriler kazandırma gayretinde yer alan eğitim programlarının geliştirildiği görülmektedir. Thomas Jefferson’ın üstün zekâlıların eğitimi konusunda belirttiği “Eşit olmayan insanlara eşit davranmak kadar, büyük bir eşitsizlik olamaz.” (Coates, tarihsiz)

ifadesinden hareketle üstün yetenekli öğrencilerin zamanında tanınmaması ve eğitim programı oluşturulamaması toplumlar için telefî edilemez sonuçlar doğurmaktadır.

Bu araştırmada Türkiye’de Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan günümüze kadar olan sürede üstün yeteneklilerin eğitimi için yapılan uygulamalar değerlendirilmiştir.

Enç(1979) “Özel Eğitimin Tarihçesi” adlı çalışmasında dünyada ve türkiyede üstün yeteneklilerin eğitimleriyle ilgili uygulamalara yer vermiştir. Bunlar Hızlandırma, özel sınıf, Türdeş yetenek sınıfları ve kümeleri, program zenginleştirme, bireysel öğretim ve özel okuldur.

Yeşilova(1997) “Üstün yeteneklilik ve türkiye’de üstün yetenekli çocukların eğitimi” adlı çalışmasında üstün yeteneklilerin eğitimini tarihsel süreç bağlamında ele almıştır. Türkiyede yapılan uygulamalara yer vermiştir. Üstün yeteneklilerin potansiyellerinin değerlendirilmesi boyutunun ülkemiz ve insanlık açısından büyük önem taşıdığına vurgu yapmıştır.

Akkanat(1999) “Üstün veya özel yetenekliler” adlı çalışmasında üstün yeteneklilerin belilenmesinde küçük yaş ve normal başarı gösteren öğrencilerin tarama ve tanılama aşamalarında önemsenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Ercan(2004) “Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi için Temel Prensipler ve Kullanılan Teknikler” ülkemizdeki üstün yeteneklilerin eğitimi için dünyadaki çeşitli yöntem ve teknikleri sentezlemenin bu açıdan kendi kültür ve eğitim kurumumuza uygun everensel özellik ve donanımlar taşıyan yöntemlerin kullanılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Karabulut(2010) “Türkiye’de üstün yetenekliler eğitiminin tarihi süreci” adlı çalışmasında 1960-2009 yılları arasında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında üstün yetenekliler alanında yapılan uygulamalara yer vermiştir. Araştırmada üstün yeteneklilere eğitim veren kurumların kuruluş felsefesi, öğrenci seçme yöntemi, okulların yasal dayanakları, okullarda uygulanan programları, üstün yeteneklileri ekonomik açıdan destekleme programlarını değerlendirmiştir.

Türkiye’de geçmişten günümüze kadar üstün yetenekli öğrenciler için yürürlüğe giren birçok kanun, yönetmelik ve uygulamalardan tam olarak yararlanılamadığı veya uygulamaya konulan birçok tasarı ve programda istenilen oranda başarılı olunamadığı gözlenmiştir. Bu durumun uygulamalara yeteri kadar önem verilmemesi, tutarsızlık ve uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli fiziki ve insan gücünün yokluğunun sebebiyet verdiği düşünülmektedir.

Üstün yetenekliler için kurulan okulların üstün yeteneklilerin eğitimi için farklı yöntemler ve programlar kullandığı yurt genelinde geçerliliği olan genel bir programın olmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda üstün yetenekli öğrencilerin Devlet Parasız, Yatılılık ve Bursları, TUBİTAK bursları, TUBİTAK proje bursları ile ekonomik olarak desteklendiği görülmektedir.

Ülkemizde üstün yeteneklilerin eğitimi Anayasanın 42. Maddesi, 1739 sayılı milli eğitim temel kanunu, 2916 sayılı özel eğitime muhtaç çocuklar kanunu, 573 sayılı kanun hükmünde

kararname, özel eğitim hizmetleri yönetmeliği, ilköğretim kurumları yönetmeliği, ilköğretim yöneltme yönergesi, bilim ve sanat merkezleri yönergesi ile güvence altına alınmıştır.

Araştırmada bilim ve sanat merkezi öğretmenlerinin çeşitli kriterlerle seçildiği görülmektedir.

Ülke genelinde üstün yeteneklilerin eğitimi için hazırlanmış programların genel amacı öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek, yeteneklerini keşfetmelerini ve gelişimlerini sağlamak, derinlemesine bilgi, beceri ve donanım sahibi olmalarını sağlamak olduğu anlaşılmıştır.

Öneriler

Özel eğitim kapsamı içerisinde yer alan üstün yetenekli öğrencilerin, bu kapsamda en fazla ihmal edilen grup olduğu düşünülmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin uygun ve gelişimlerini destekleyici eğitim almalarında ülke adına çok önemli işler başarabilecek potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle üstün yetenekli öğrencilerin tanılma ve eğitim süreci gelişimleri açısından önem taşımaktadır.

Örgün eğitim kurumlarında görev yapan rehber öğretmenler kadar alan öğretmenlerinin de, üstün yetenekli öğrencilerin tanılanması konusunda hizmet içi eğitim almaları gerekmektedir.

Fiziki donanım ve teknolojik imkanları yeterli olan okullarda özel eğitim sınıfları açılarak üstün yetenekli öğrencilerin eğitimine ayrıca hassasiyet gösterilmelidir. Üstün yetenekli öğrencilerin yurt dışında eğitim görmeleri devlet bursuyla desteklenerek, ülkeye kazandırılması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan eğitim programları belirli aralılarla değerlendirilerek gerekli olan yenilikçi iyileştirmeler yapılmalıdır. Böylece program öğrencilerin ihtiyaçlarına yanıt vererek, yaratıcılık ve gelişimlerini destekler seviyeye taşınacaktır.

Ülkemizdeki üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda önemli bir yere sahip olan bilim ve sanat merkezlerinin, eğitim ortamlarının geliştirilmesine ve görev yapan öğretmenlerin yeterliliklerinin artırılmasına önem verilmesi gerekmektedir.

Bilim ve sanat merkezi öğretmenlerinin dünyada üstün yetenekli öğrencilerin eğitimleri hususunda lider durumda olan ülkelere (ABD, Rusya, Japonya, Finlandiya, İngiltere) gönderilerek ortak projeler gerçekleştirilerek etkin bilgi alışverişi sağlanmalıdır.

Üstün yeteneklilerin eğitimi ve istihdam sorununu devlet politikası haline getirilip bu konuda gereken adımlar atılarak beyin göçünün önüne geçilmelidir.

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde bilimsel bilgi ve donanımın yanında değerler eğitimine de önem verilmelidir.

Kaynakça

Akarsu, F. (2004). “Üstün Yetenekliler”. *Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

Akarsu, F. (2004). “İstanbul Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) İçin Bir Öğrenme Modeli”. *Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*, No:63, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

Akkanat,H.”Üstün veya Özel Yetenekliler”, **I.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı**,İstanbul,2004,ss:169

Akkutay,Ü.**Enderun Mektebi**.Ankara :Gazi Üniversiresi Basımevi,1984

Akyüz,Y.**Türk Eğitim Tarihi**.İstanbul : İstanbul Kültür Koleji Yayınları,1993

Ataman, A. (2004). “Üstün Zekalı/Üstün Yetenekli Çocuklar” (Ed: A. Ataman). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, Giriş*, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Çağlar,D.”Üstün Zekalı Çocukların Eğitimi ve Öğretimi”, **I.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı**,İstanbul,2004

Çepni, S. (2010). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş, 5. Baskı. Trabzon

DPT. (1963). 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan1.pdf>.

DPT. (1973). 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan3.pdf>.

DPT. (1985). 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf>.

DPT. (1990). 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>.

DPT. (1996). 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf>.

DPT. (2000). 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000-2007), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>.

DPT. (2006). 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013), <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>.

Ercan,Z.”Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi İçin Temel Prensipler ve Kullanılan Teknikler”, **I.Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı**,İstanbul,2004,ss:158

Enç, M. Üstün **Beyin Gücü**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 83, 1979

Kaplan Sayı, A. Gizem Medet, T. Özdemir, Ç. Topçu, Z. **Avrupa ve Türkiye’de Çocuk Üniversiteleri Raporu**, Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul Aydın Üniversitesi

MEB, (1929). *Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun*, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1416.pdf>

MEB, (1956). *Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun*, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6660.pdf>

MEB, (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu*, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

MEB, (1997). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.573.pdf>

MEB. (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, http://orgm.meb.gov.tr/mevzuat/ozel_yon_SON/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeliği_son.pdf.

MEB. (2013). *Orta Öğretim kurumları Yönetmeliği*, <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18812&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=orta%C3%B6%C4%9Fretim#>

MEB. (2013). *İlköğretimde Yönelme Yönergesi*, <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/285.pdf>

MEB. (2014). *Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*, <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.19942&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=okul%20%C3%B6ncesi>

<http://orgm.meb.gov.tr/OzelEgitim/ustunveyaozelyetenekliler.htm>, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2019).

http://www.cocukuniversitesi.ankara.edu.tr/?bil=bil_icerik&icerik_id=107, (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2019)

Tunçdemir, İ. (1966). *Çoksesli Müzik Alanındaki Kadın Devlet Sanatçılarımız*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. Güzel Sanatlar Eğitimi, Ankara.

Yıldırım, A., ve Şimşek. H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seękin Yayıncılık.